

55. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Mária Terézia magyar királynő, a „jóságos császárnő” hatalomra kerülése, uralkodása, szerepe hazánk történelmében

Mária Terézia trónra kerülése

Az előző fejezetben már szerepelt, hogy az 1711-ben trónra lépő *III. Károly* magyar királynak (VI. Károly néven német-római császárnak) nem született fiúutódja. A Habsburg-ház azonban nem veszíthette el a 13. század óta tartó Ausztria és társországai felett gyakorolt uralkodói hatalmát, ezért megoldást kerestek. Így találtak rá az udvari jogászok a „*törvényes végzés, szentesítés*”, „*gyakorlati rendezés*”, latinul *Pragmatica Sanctio* alkalmazására. Erre sok évszázaddal korábbi történelmi események kutatása után találtak is példát. Az alap az 1703-ban elfogadott (Habsburg) családi megállapodás, ami az öröklés rendjére vonatkozott. 1713-ban nem történt más, mint hogy ezt az öröklés rendjét

kiterjesztették a nőágra is. Erőltetett és nyakatekert volt, de törvénybe foglalták a nőági örökösödést. Az erdélyi és a magyar rendek 1722-ben fogadták el, amit hivatalosan 1723. április 19-én hirdettek ki. (*Mária Terézia Walpurna Amália Krisztina* hercegnő ekkor hatéves volt.) III. Károly ebben a törvénykezésben azt mondta ki, hogy a Habsburg Birodalom feloszthatatlan. A végzést Bajorország, Franciaország és Poroszország nem fogadta el. Ez utóbbi 1740-ben egy nyolc évig tartó háborút indított Ausztria ellen, ami a gazdag Szilézia uralmáért zajlott, s ami az *osztrák örökösödési háború* néven vonult be a történelembe. Szilézia Poroszország tulajdonában maradt. Bécs viszont megőrizte egységét. A magyaroknak köszönhetően (1741. évi pozsonyi országgyűlésen történtek után) a Habsburg Birodalomban egy viszonylag békés építőmunka kezdődött el.

Az ifjú hercegnő, Mária Terézia 1727 körül. A Pragmatica Sanctio 1713. évi kiadása

Mária Terézia a Habsburg Birodalom egyetlen női uralkodója volt. Férje, *Lotharingiai Ferenc* (1708-1765) császár által pedig a Habsburg-Lotharingiai ház megalapítójaként is bevonult a történelem lapjaira. A francia származású Lotharingiai Ferencet – akinek családja a Bourbonokkal történő összetűzése következtében – az ösellenségnek számító Habsburgok udvarába, Bécsbe menekült. Itt idővel bizalmas kapcsolatba került az ifjú hercegnővel, Mária Teréziával. A két fiatal között szerelem szövődött, amit 1736-ban házassággal pecsételtek meg. Szerelmi házasság volt, ami ritkán fordult elő a Habsburgok történetében.

Lotharingiai Ferenc (Martin van Meytens festménye - 1744). Ferenc és Mária Terézia gyermekei körében. A császárnő házassága során tizenhat gyermeket szült

Mária Terézia magyar királynővé koronázása a pozsonyi Szent Márton dómban. Mária Terézia Pozsonyban, a koronázási dombon kardjával a világ négy égtája felé suhint, jelezve uralmának szándékát, hogy mind a négy égtáj felől is megvédi birodalmát

A magyar nemesség az 1741. évi országgyűlésen szorult helyzetében segítette meg a királynőt, amikor életüket és vérüket ajánlották fel a birodalom megmentése érdekében. Ott hangzott el, hogy: „*Vitam et sanguinem pro rege nostro!*” (Életünket és vérünket királyunkért!)

Mária Terézia 1897-ben felavatott szobra Pozsonyban. Fadrusz János (a város szülöttének) alkotását a csehek 1921-ben, barbár módon – számos más magyar alkotással egyetemben – lerombolták. Pesten, a 32-esek terén álló szobor az első világháború hősi halottjainak állít emléket. Az alkotás Mária Terézia Budapesti Háziezredének emlékműve, amin a felirat ugyanaz, mint a pozsonyi szobor talapzatán: „Vitam et sanguinem!”

Mária Terézia uralkodásának megszilárdulása

Az ifjú hercegnő tizennégy éves korától részt vehetett a birodalmi tanács ülésein, de apja, III. Károly ekkor még nem gondolta, hogy lánya lesz az utódja. Reménykedett, hogy fia is fog még születni. Nem készítették fel az uralkodásra, de a természettudományok, a zenei, történelmi és irodalmi nevelés, a nyelvek ismerete területén alaposan felkészült. A császárnő 1740-ben súlyos helyzetet örökölt apjától, hiszen trónra lépésekor szembetalálkozott II. (Nagy) Frigyes (1740-1786) porosz királlyal, aki hadüzenet nélkül támadt rá a Habsburg Birodalomra. Nem volt szerencséje az uralkodónőnek, mert a vele egy évben trónra lépő Frigyes, a kiváló stratégia, a művelt, széles látókörű politikus, ambiciózus uralkodó teremtette meg azt a Poroszországot, ami aztán a német katonai erő, egy új európai nagyhatalom alapjául szolgált. A már említett örökösödési háborúban Szilézia mellett Bécs elveszítette a Balkán egy jelentős részét is. Mária Terézia tudta, hogy hatalmát, trónját csak a magyarok segítségével tudja megtartani. Így került sor az emlékezetes 1741. évi pozsonyi országgyűlésre. A királynő a magyar nemesek hűségéért cserében hatályon kívül helyezte III. Károly magyarelles intézkedéseinek egy részét. Külön ügyelve a magyar nemesség érzékeny pontjára, az adómentességre, a földbirtokok adományozására, továbbá a magyarországi hadsereg magyar nyelvű vezényletére, illetve ősi jelképeik tiszteletére.

Mária Terézia (1740–1741). A fiatal Frigyes, a porosz királyság trónörököse (Antoine Pesne festménye)

A császárnő négy évtizedes uralkodásának közel felét a háborúk töltötték ki, ami kimerítette a birodalom gazdasági erejét. A legtöbb hadi vállalkozást, sokszor kényszerből a poroszok ellen indította, amik közül kiemelkedik az 1756-1763 között zajló *hétéves háború*. Ennek egyik jeles epizódja volt a *Hadik András* vezette magyar huszárezred vállalkozása 1757 őszén. Hadik 4300 huszár és gyalogos katonája élén betört Berlinbe. „*Berlin megsarcolása*” Nagy Frigyes hosszú katonai pályafutásának legmegalázóbb eseménye volt, ami Európa-szerte nagy visszhangot váltott ki.

(A 2023-ban bemutatott, jelentős költséggel készült *Hadik* című magyar film nagyon élethűen mutatja be a Mária Terézia által jóváhagyott magyar huszárbravúrt. Az alkotásról sokunknak az jut eszébe, hogy ebből a pénzből, annak ellenére, hogy a film a magyar huszárságnak is méltó emléket állít, Mária Terézia pozitív szerepére helyezi a hangsúlyt. Ebből a pénzből a több tucatnyi, a film nyelvén eddig feldolgozatlan magyar történelmi esemény közül lehetett volna válogatni, nem pedig éppen Mária Terézia korát bemutatni.)

A Hadik vezette magyar huszárok Berlin falai alatt. Egykorú rézmetszet (www.alamy.com). Hadik András lovas szobra a budai Várban

Azt azonban a két kiemelt háborús esemény kapcsán láthattuk, hogy a Habsburg Birodalom talán legjelentősebb uralkodójának dicsőségét, hatalmát a magyaroknak köszönhette. Hogy aztán Magyarország cserében mit kapott a „jóságos császárnőtől”, azt is megemlíjtük az alábbiakban.

„Etetni kell a juhok, ha nyírni, fejni akarjuk”

Eredetileg így szól Mária Terézia – talán soha el nem hangzott –, mégis sokszor idézett mondása, amivel arra utasította az Udvar gazdasági és politikai gépezetét, hogy ne csak a sanyargatással, erőszakkal, hanem néha engedményekkel bírják munkára, szolgálatra a magyarokat. Az uralkodónő volt az, aki nem csak felismerte, hogy mi adja az erőt, a hitet a magyaroknak, de éppen ebből a felismerésből adódóan tett is számos hatékony lépést a magyarok megtörésére. A 18. században még nem volt vitatéma a magyarok szkíta származása, a hunokkal, avarokkal való rokonsága. Ezt nem csak Magyarországon, hanem a tőlünk nyugatra fekvő országokban élők, különösen az uralkodó rétegek is jól tudták. Ismert tétel, amit már jóval korábban, az ókorban és a világ más területein is gyakoroltak, hogy *„Vedd el a nép történelmét, s akkor azt lehet tenni azzal a néppel, amit akarsz!”* Mária Terézia ezt a stratégiát aztán hatékonyan alkalmazta a magyarok ellen.

Mária Terézia szobra Gödöllőn, a Kastély parkjában. A Habsburg Birodalom a 17-18. században. Bécs uralta Közép-Európa nagy részét, Németalföld leggazdagabb területeit és Firenze államot

Mária Terézia folytatta apja, III. Károly egységesítő politikáját, aminek gyakorlatilag egyetlen akadálya volt, a magyarok ellenállása. A mindig hajlékony csehekkel, akik „*osztrákobbak voltak az osztrákoknál*”, nem volt gond. A 17. század eleji fehérhegyi csatát (1618-1620) nem számítva, amikor a cseh rendek ellenállást fejtettek ki a Habsburg-dinasztia ellen, soha máskor nem szegültek szembe Béccsel. Aztán ebben a kis háborúban is megsemmisítő vereséget szenvedtek. Igaz, kirobbantották a harminc éves háborút, de annak terheit már egész Európa nyögte. A csehek utolsó nemzeti hőse *Husz János* volt a 15. század elején. Az 1414-ben Konstanzban máglyahalált halt Husz János követői kirobbantották az évtizedekig tartó huszita háborút, aminek terheit aztán fél Európa nyögte. A csehek még egyszer aktivizálták magukat a 20. században, amikor *Benes* és *Masaryk* cseh politikusok hathatós nyugati – francia és angolszász – segítséggel szétverték az Osztrák-Magyar Monarchiát és jelentős szerepet vállaltak abban, hogy létrejöjjön a trianoni békediktátum. (A rájuk jellemző módon „megköszönték” Bécsnek a több évszázados védelmet.) A birodalom többi tagállama: Szilézia, a Lajtán túli területek, Horvátország, Szlavónia, az Adria tengerparti Katonai Határőrvidék, Bánát és a többi kisebb-nagyobb birodalomrész úgy idomult Bécshez, ahogy azt éppen a Habsburgok érdekei megkívánták. Mária Terézia négy évtizedes uralkodása alatt számos rendeletet hozott. Közülük egyik legnevezetesebb az 1754-ben kiadott *kettős vámrendelet*. Lényege az volt, hogy a magyar mezőgazdasági termékekre magas kiviteli vámot vetettek ki, ami azonban az osztrák és a cseh területekre nem vonatkozott. A másik oldalról pedig az osztrák és cseh ipari cikkek alacsony áron kerültek a birodalom belső országaiba, többek között Magyarországra. (A porosz, vagy a francia ipari termékek után már magas vámot kellett fizetni.)

Érdemes megjegyezni, hogy Mária Terézia folytatta azt, amit apja elkezdett. Ám a német-római császári koronát nem örökölhette női mivolta miatt. Így névlegesen férje, *I. Ferenc* lett a császár, a tényleges irányítást azonban a Habsburg császárnő nem engedte ki a kezéből.

Mária Terézia nagyon jól értett ahhoz, hogy a magyar nemesség történelmi hitét, őseibe vetett tiszteletét egy-egy gesztussal ébren tartsa. Ilyen volt a *Szent István Rend* beiktatása, illetve a *Szent Jobb* hazahozatala Raguzából. Ez utóbbit évekig tartó tárgyalások előzték meg, aminek eredményeként a Raguzai Köztársaság hajlandó volt kiadni a Szent Jobbot Magyarországnak. Igaz, közben 1764 januárjában sor került a székelyeket megtizedelő *madéfalvi vérengzésre*, illetve *Adam Kollar* magyargyűlölő tót származású írástudó bécsi főlevéltárossá történő kinevezésére. Sor került 1765-ben *Erdély nagyfejedelemséggé* való kinevezésére, amivel Magyarország több évszázados szerves részét Bécs fennhatósága alá helyezték.

A Hofburgban 1764-ben került sor a Szent István-rend első beiktatási ceremóniájára (Meytens alkotása). A Szent Jobbról készült korabeli metszet. A császárnő a Szent Jobbot Raguzából (ma Dubrovnik) hazahozatta Budára, s 1771-ben elrendelte Szent István napjának, augusztus 20-ának megünneplését

A törvénykezések, rendeletek között meg kell még említeni az ország, sőt az egész birodalom területének, földjeinek felmérését. A nagy munka 1764-ben kezdődött el, ami aztán huszonegy éven át tartott, s II. József idején, 1785-ben fejeződött be. A földek felmérése kettős célt szolgált. Egyrészt a birtokviszonyok számbavételét, másrészt a hadsereg felvonulásának, hadi vállalkozásainak megtervezését.

Mind erre, mind az adóbevételek növelésére, ugyanakkor a jobbágyok terheinek hasonló szinten tartására a birodalom országain belül 1767-ben bevezették az egységes *urbáriumot*. Az úrbéri rendelet nem csökkentette a kincstár felé fizetendő adó mértékét. Annyiban azonban mégis csökkentette a jobbágyok terheit, hogy a

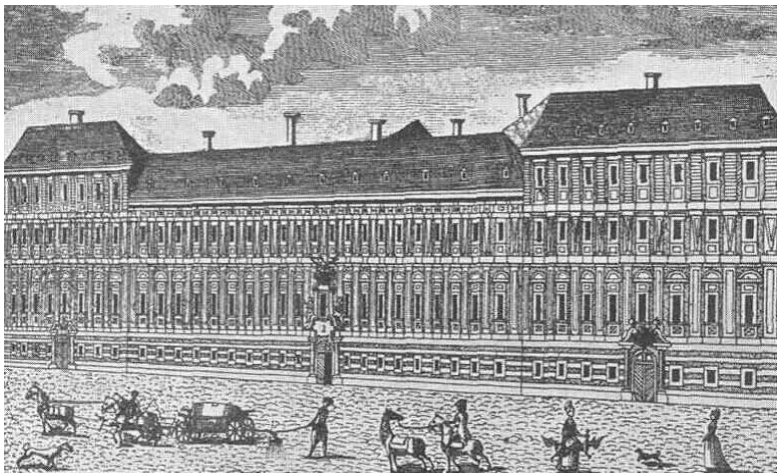
földesúr nem követelhetette a „szokásjogon” alapuló nagyobb adóterhet. Az egész telekkel rendelkező jobbágy ezt követően csak évi 52 nap (heti egy nap) ígás, illetve 104 nap gyalog (kézi) robotra volt kötelezhető. A telkes jobbágy ezeken túl még évi 1 forint füstadót is fizetett, s a kilenced, továbbá a tized mértékét is szabályozták. A rendelet egyik kidolgozója a magyar főúr, *Festetics Pál*, Mária Terézia bizalmas embere volt.

Az 1767-ben kiadott Urbarium egyik oldala. Mária Terézia szobra Bécsben, a Burg szomszédságában, ami a császárnő osztatlan tiszteletét fejezi ki a mai Ausztriában is

Kevésbé volt népszerű a *porció* és a *forspont* rendeletbe iktatása. A porció hadgyakorlat, illetve háború esetén a hadsereg vonulásának útjába eső falvakat érintette. A katonákat el kellett szállásolni és élelemmel ellátni. Ez gyakorlatilag falvak százainak jobbágyságának életét nehezítette meg, sőt tette tönkre a Habsburg uralom idején. A *forspont* pedig azt jelentette, hogy a jobbágnak a saját szekeren, a saját igavonó állataival el kellett szállítani a katonákat a megadott helyre. Ez is jelentős terhet jelentett számukra. Az osztrák hadigépezetről tudni kell, hogy háború esetén korábban zsoldoshadsereget toboroztak. Ezt azonban lassan felváltotta a laktanyákban elhelyezett állandó hadsereg kialakítása.

A császárnő 1745-ben megalapította a *Terezianumot*, ami a nemes ifjak részére a középfokú akadémiai képzést tette lehetővé. Nem tévesztendő össze a tizenöt évvel (1760-ban) később létre hívott *magyar nemesi testőrséggel*, amelybe csak bizonyos fizikai és szellemi adottságokkal megáldott magyar fiúk kerülhettek be. Az 1848-ig működő testőrség tagjai között megemlítendő *Bessenyei György*, *Gvadányi József*, *Dugonics András*, *Orczy Lőrinc*, *Pálóczi Horváth Ádám*, a *testőrírók*, akik lerakták a modern magyar irodalom alapjait.

A bécsi Theresianum épülete a 18. században. A császári család a bécsi Hofburg palotában 1763-ban. Középen Mária Terézia és férje, I. Ferenc császár. (Martin van Meytens festménye. Bécsi Szépművészeti Múzeum)

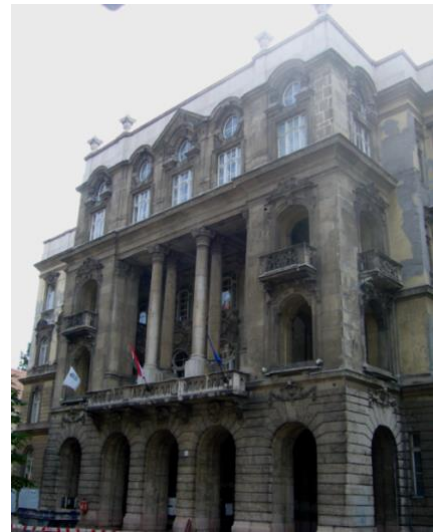
A királynő tanügyi, kulturális és egészségügyi reformja

A magyar tanügy és kultúra gyökeres átalakítására 1777-ben került sor, amikor napvilágot látott a *Ratio Educationis*, magyarul az Oktatás Rendszere című rendelet. Ezt megelőzően 1770 őszén jelent meg a Helytartótanács által kiadott általános egészségügyi szabályzat, a *Regulamentum Sanitatis*. Ez kimondta, hogy minden megye és város diplomás orvost, minden járás legalább egy bábaasszonyt (képzett szülésznőt) köteles alkalmazni. A magára maradt gyermekek befogadására pedig *árvaházakat* állítottak fel. Ezekben kötelezővé tették a tanulást, s az árvaházból kikerülve az ifjúnak legalább egy szakmát ismernie, gyakorolnia kellett. A magatehetetlen szegény embereket pedig a *szegényházakban* helyezték el.

Mária Terézia pergamenre írt, gazdagon díszített tanügyi rendelete. Anton von Kaunitz herceg, Mária Terézia legfőbb tanácsadója, diplomatája, az Államtanács kidolgozója, a politikai döntések meghatározó alakja. Gyakorlatilag Mária Terézia mellett, ha kellett, helyette, ő irányította a birodalmat

A Racio Educationis a magyar oktatás rendszerében az első olyan szabályozás volt, amiben már a felvilágosodás szelleme is szerepet kapott. A tantervben a vallásos elemek mellett a tudományos ismeretek is megjelentek. Ez utóbbiak elsősorban a mezőgazdasági és más természettudományos tárgyakat öleltek fel, amelyek kitüntetett célja a birodalom gazdasági életének erősítése volt. A rendeletben megfogalmazódott, hogy minden 7-13 éves gyermek köteles iskolába járni. Igaz, ez csak óhaj maradt, a gyakorlatban csak részben valósult meg. Elrendelték azt is, hogy a birodalom minden országában azonos tartalmú tankönyvekből tanuljanak a gyerekek, ami különösen a magyar tanulóiifjúságot érintette hátrányosan. (Ezt a magyar történelem átírásával kapcsolatban még érintjük.)

Pázmány Péter esztergomi érsek 1635. május 12-én alapította meg azt a jezsuita irányítású egyetemet Nagyszombatban, amely a mai ELTE elődjének tekinthető (fotó: MEK/OSZK). A pesti Belvárosban ma az egyetem jogi kara működik

A nagyszombati egyetemet – a török uralom megszűnte után – Mária Terézia 1769 nyarán királyi egyetemmé nyilvánította, majd 1777-ben a működését Nagyszombatról Budára helyezték át. Az egyetemet érintő intézkedések egyben azt is jelentették, hogy az intézményt állami irányítás alá vették. Ezt Bécs azért is megtehetette, mert a jezsuita rendet 1773-ban feloszlatták. (Az orvostudomány, továbbá a teológiai, jogi tantárgyak mellett a mezőgazdasági, a természettudományos fakultások is megjelentek. Csillagvizsgálót, könyvtárat hoztak létre, s mindez a barokk stílus jegyeit is magán hordozta.) Meg kell jegyezni, hogy 1770 áprilisában a *selmebányai bányatisztképző* iskolát akadémiai rangra emelték, ami a soproni egyetem elődjének tekinthető.

Mária Terézia rendeletei között említsük meg azt, ami 1779. április 23-án kelt. Ez arról szólt, hogy a királynő Fiume városát „különálló területként” Magyarországhoz csatolta. (A város neve 1947-től Rijeka.)

A várostorony régi címerében felfedezhető a kétfejű sas domborműve is. Baross Gábor – a magyar vasúthálózat megteremtőjének – emléktáblája arról tanúskodik, hogy Fiumének jelentős szerepe volt Magyarország kereskedelmére, gazdasági és kulturális fejlődésére

A magyar történelem átírása, meghamisítása

Az előzőekben már említettük Mária Terézia Magyarországgal kapcsolatos sokrétű tevékenységét. Ezek között számos olyan szellemi, tárgyi és különösen építészeti emlék sorakoztatható fel, ami a fejlesztő, a jószándékú királynő alakját mutatja. Azt azonban szögezzük le, hogy 1765-től élete végéig a felvilágosult abszolutista uralkodói módszerekkel irányította a birodalmat, benne Magyarországot. Ebben az időszakban Mária Terézia még országgyűlést sem hívott össze, ami már utal a jóságos császárnő kétarcúságára. (Fia, az őt követő „kalapos király” aztán már nem is leplezte nyílt ellenszenvét, a magyarok iránti gyűlöletét. Erről az uralkodói korszakról a következő részben lesz bővebben szó.)

A 18. század második felében tucatszámra épültek a római katolikus templomok, s az érintett városok, falvak népe a mai napig tisztelettel emlékezik meg az alapító Mária Teréziára. Példaként említsük meg a barokk templomok sorából a budafoki Szent Lipót plébániatemplomot, amit 1755 őszén a veszprémi püspök, *Padányi Bíró Márton* szentelt fel. A budafoki templomot a Promontórium védőszentjeinek, Szent Sebestyén és Szent Vendel tiszteletére is felszentelték. A vörös márvány oltárt és a Szent Lipótot ábrázoló oltárképet Mária Terézia adományozta a budafoki templomnak. A királynő kultuszát Budafok (Promontórium) alapítója, a győztes hadvezér, Savoyai Jenő alapozta meg.

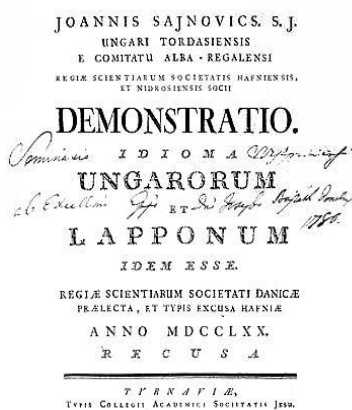

A plébániatemplom előtti tér az alapító, Savoyai Jenő emlékét idézi

A Szent Lipót templom Budafokon. A templom előtti Savoyai Jenő téren az emléktáblák egyike Mária Teréziának, mint alapítónak állít emléket. Budafok belvárosában az egyik főutcát Mária Teréziáról nevezték el. (Az ezzel párhuzamos másik főutca Kossuth Lajos nevét viseli)

A templomépítések mellett az udvari gépezet azonban kínosan ügyelt arra, hogy Magyarországon nyomda ellenőrizetlenül sehol ne működhessen. Így a nemzeti büszkeségükre mindig érzékeny nemesek nem tudtak érdemi választ adni azokra az igaztalan vádakra, rágalmakra, amit Bécs hazánkra szórt a Rákóczi szabadságharc leverése után. Ezekben az években kezdődött el a magyar történelem gátlástalan méretű meghamisítása. Az Udvar egy szlovák származású írástudót, *Adam Kollárt* nevezte ki a bécsi főlevéltár élére. Kollár mindent elkövetett – sajnos sikerrel –, hogy eltüntesse a magyar őstörténelem, a középkor, a magyar történelem kultúrájáról, igaz történetéről szóló iratokat. Helyettük hamis „dokumentumok” kerültek be a könyvtárak, levéltárak polcaira. Azaz módszeresen hamisította a magyar történelmet. Kollár addig merészkedett, hogy elsüllyesztette a hun-avar-magyar őstörténet folyamatosságáról, a hon visszafoglalásáról, a középkori Magyarország gazdasági életéről, kultúrájáról, igaz történelméről szóló dokumentumokat. Ami megjelent, az viszont hemzsegett a valótlan állításoktól. A Kollar-féle történelemkönyveket használó nemzedékek arról értesülhettek, hogy a Kárpát-medencében élő dolgos, hasznos munkát végző szláv és német lakosságot a kis létszámú magyar nemesség elnyomja, kirabolja, vég nélkül adóztatja. Kollar ezekben az években erősíti meg a pánszláv elméletet, s célja elérése érdekében még a románokat is a szlávok közé sorolja.

Sajnovics János képmása és könyve, ami a magyar-finnugor (lapp) nyelvrokonságról szól, 1770-ben jelent meg. Adam Kollar képmása

A magyarokat barbár csordáknak írja le, akiket az európai kultúrnépek előbb-utóbb ki fognak vetni maguk közül. Ekkor tudatosítják Európa-szerte, hogy a magyar egy idegen nép, ami soha nem fog tudni beilleszkedni a latin, germán, szláv népek közé. Az udvari hivatalnokok és a titkosrendőrök szabad utat engedtek Kollarnak és követőinek, míg a magyarok ellenérveit, írásban megjelenő válaszaikat betiltották. A nyomdagépek szigorú állami ellenőrzés alatt álltak. Kollar egyik röpirata azonban annyira felkorbácsolta a magyar nemesség érzelmeit, hogy az 1764. évi országgyűlésen a heves tiltakozásuk eredményeként Kollart leváltották tisztségéből. Mária Terézia kétszínűségére jellemző, hogy a magyargyűlölő Kollar szolgálatait titokban továbbra is igénybe vették. Ennek ékes bizonyítéka, hogy József trónörökös, a későbbi kalapos királyt is Kollar szellemisége hatotta át. A szlavista levéltáros tanításán nevelkedett Johann Gottfried Herder (1744-1803) német tudós, aki hírhedt jóslatával vált ismertté a magyarok körében.

A magyar nyelv és az ebből kibontakozó történelem meghamisításának előfutára a Tordason született, nemesi származású jezsuita szerzetes, Sajnovics János (1733-1785) volt. Sajnovics számos tudományt művelt, de eredetileg nem volt nyelvész. Részt vett azonban abban a Hell Miksa csillagász, természettudós által vezetett expedícióban, melynek tagjai 1769-ben Észak-Norvégia vidékén végeztek elsősorban természettudományos kutatásokat. A Mária Terézia megbízásából és támogatásával dolgozó kutatócsoport felfigyelt a Lappföldön a finnugor és a magyar nyelv feltételezett rokonságára. A „felfedezés” akár a feledés homályába is merülhetett volna. Az udvari politika jó érzékkel meglátta benne, hogy a magyar lovas-íjász őstörténetet, a hun-magyar rokonságot felcseréljék a „halzsír szagú” atyafiságra. A nyelvrokonság akár igaz, akár nem, a lényeg az volt, hogy megtörjék a magyarok történelmi tudatának évezredes hitét. Sikerült.

*Johann Gottfried Herder német filozófus, költő, teológus, műfordító, történész, népdalgyűjtő, kritikus „jóslata” miatt vált ismertté. Bécs a 18. század közepén.
(Bernardo Bellotto: A Freyung-tér Bécsben)*

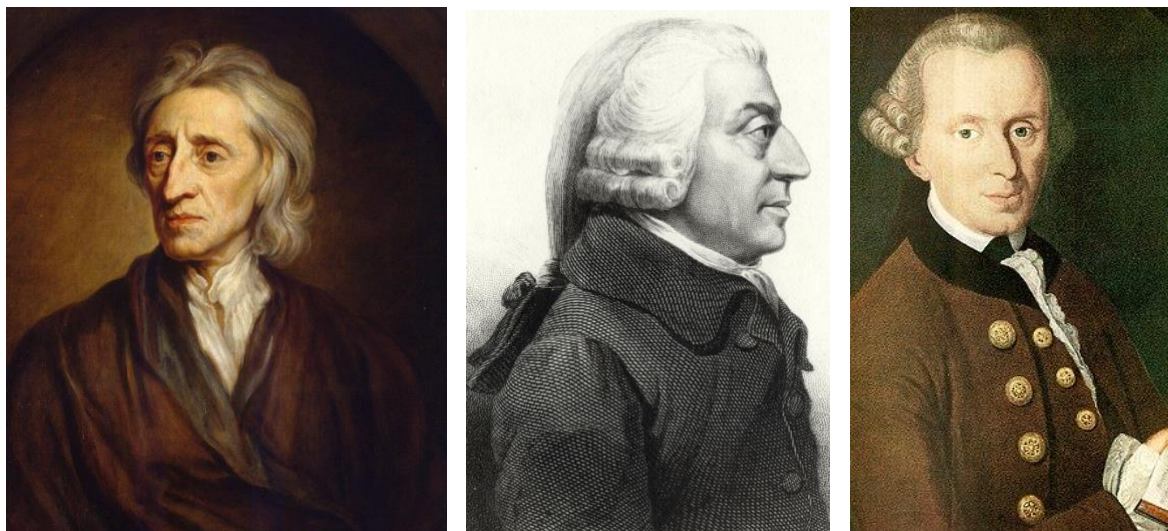
Napjaink Habsburgjai, a nem nemzetben gondolkodó 21. századi honfitársaink ma is mindent másként látnak, értékelnek, mint a nemzetben gondolkodók. Az egyébként jóindulatú Herder *Sturm und Drang* című művében a magyarokra vonatkozó, csupán példaként leírt mondatát másként magyarázzák, mint tette azt korábban *Kazinczy, Kölcsey* és köre. A mondat így szól: „*a más népek – szlávok, németek, románok – közé ékelt kis számú magyaroknak századok múltán talán majd anyanyelvét sem lehet már felfedezni.*” A jeles német tudós azonban nem tudta azt, hogy éppen akkor, 1791-ben, amikor leírta jóslatát, egy *Csokonai Vitéz Mihály* nevű költő kiadta *A magyar nyelv éledezése* című esszéjét. Azt sem tudhatta, hogy *Kazinczy Ferenc* ekkor kezdte meg a Kúria építését Bányácskán (Széphalom), ami aztán a magyar szellemi élet egyik központja lesz. Azt sem tudhatta, hogy ebben az évben születik meg *Katona József*, nemzeti tragédiánk, a *Bánk bán* szerzője. Azt pedig végképp nem tudhatta a nagy német tudós, hogy Bécsben, a Hofburg szomszédságában 1791. szeptember 21-én látja meg a napvilágot *Gróf Széchenyi István*, a legnagyobb magyar. Nem tudhatta azt sem, hogy a következő évtizedekben olyan író- és költőóriások gazdagítják a magyar nyelvi, szellemi életet, mint *Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Tompa Mihály, Arany János, Petőfi Sándor*. Az pedig álmában sem merült fel, hogy a magyar történelem legnagyobb alakjai, mint *Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós, Batthyány Lajos*, a matematikus *Bolyaiak* is ennek a kornak a szülöttjei, a társadalmunk építésének meghatározó alakjai lesznek. A herderi jóslat végeredményben nemzetünk javára szolgált, mert mint oly sokszor történelmünk

során, ha sérelem érte a magyar néplelket, az ellenállást, a jó értelemben vett „magyar virtust” váltotta ki.

A Kazinczy Ferenc Mauzóleum Széchalomon. Bécsben, a Burg közvetlen szomszédságában, a Herrengasse 5. számú ház, amelyben Széchenyi István született. A születés helyét egy emléktábla is jelöli

A 18. század végén, a 19. század elején felnövekedő nemzedékek már csak torz információkkal rendelkeztek elődeik küzdelmes életéről, a rendek harcáról, politikájáról. A 17. század közepén induló politikai röpiratozás, melynek csúcsát *Zrínyi Miklós* írásai jelentették, a szatmári békekötés után teljesen elsorvadtak. II. József (1780-1790) az új király 1781-ben kiadott sajtórendelete újabb támadássorozatot indított Magyarország ellen. A pesti egyetemre többek között olyan professzorokat helyeztek, mint például *Hoffmann Lipót*, aki a magyart „*Ázsia odúiból kibújt fajnak*” tartotta. Már a „jóságos császárnő” idején is elterjedt, elterjesztették azt a nézetet, hogy a magyar nemest a dohánybűz, az iszákosság, a gubancos haj, a lustaság, a cifra ruha, a tudatlanság és a vadság jellemzi. (Mintha csak az 1990-es „rendszerátalakítás” magyarságot leíró felsőbbrendűek szólamát hallanánk, ami szerint népünket csupán a bő gatya és a barackpálinka alapján lehet felismerni.) *Gróf Széchenyi Ferenc*, aki pedig Bécs híve volt, írta le, hogy: „*Az uralkodóház alá tartozó nemzetek közül egyedül a magyart lehet büntetlenül gyalázní*”.

Az angol John Lock, a korai materializmus hirdetője. Adam Smith skót közgazdász és filozófus. Immanuel Kant a német idealizmus megteremtője

A kor, amelyben Mária Terézia is élt, az európai történelem nagy változásának időszaka. Még éltek a középkor és az újkor konzervatív szokásai, a világnézetet a keresztény-keresztyén vallás határozta meg, de már jelentkeztek a „felvilágosodás” eszmei áramlatai. Ez lehetett volna akár jó is, hozhatta volna a már megcsontosodott eszméknek olyan változását, ami a népek javát szolgáló *szép új világot* teremt meg, de nem az lett. A harácsoló, rabló, egész kontinenseket vérbe borító és ebből mérhetetlenül meggazdagodó tengeri hatalmak elvesztették az iránytűt. Az angolok, illetve az angolszász hatalmak a világhuralomra törekedtek. A franciák és a németalföldi népek pedig a kereszténységet támadták meg, amire a világ legszebb építészeti csodái, a páratlan művészet, a tudomány és a technika máig nélkülözhetetlen alkotásai épültek fel. Egyes európai népek vezetői mintha megtagadnák önazonosságukat, elődeik építő munkáját, tevékenységük az önrombolásra épül. A sokszor érthetetlennek tűnő jelenség gyökerei azonban a tárgyalt kor, a 18-19. század fordulójára vezethetők vissza.

(Folytatjuk)
Bánhegyi Ferenc